

Sosyal Güvenlik Sisteminde Primsiz Ödemeler: Almanya Örneği

Hicran ATATANIR*

ORCID ID: 0000 0002 0938 4245

Öz: Prim esaslı ilk sosyal sigorta uygulamalarına ev sahipliği yapan Almanya'da primsiz ödeme rejimi, sosyal güvenlik sistemini tamamlayan önemli bir sosyal politika bileşenidir. Bir bütün olarak sosyal güvenlik politikalarının icrasında Almanya, primli rejimde olduğu gibi primsiz ödeme rejiminin finansman sürecine katılmakta ve süreci denetlemektedir. Almanya örneğinde gerek kapsam gerekse yönetim süreci açısından primsiz ödeme rejimini oluşturan işleyişin hangi karakteristik özellikler taşıdığı bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu odağa ulaşabilmek için önce Almanya sosyal güvenlik sistemine şekil veren ana prensipler açıklanmaya çalışılmış, sonra ise primli ve primsiz ödeme rejimlerinin kapsamı ve yönetim süreçleri, "Sosyal Yasa" [Sozialgesetzbuch (SGB)] adı verilen ve detaylı alt başlıklar içeren bir mevzuat düzenlemesi temelinde incelenmiştir. Almanya'da primsiz ödemelerin sosyal güvenlik sistemine için, fırsat eşitsizliklerinin ekonomik ve sosyal risklerle karşı karşıya kalan kişiler üzerindeki asimetric sonuçlarını öngörebilen ve sosyal koruma işlevini fırsat eşitliği temelinde sağlamayı amaç edinen bir kamu yararı düşüncesine dayandığı görülmüştür. Öz olarak; 'sosyal adaletin tesisi' olarak özetleyebileceğimiz bu düşüncede primsiz ödemeler, iki temel işlev yüklenmiştir: İlki toplumun farklı kesimlerini çevreleyen eşitsizliklerin aşılması ya da en azından kısa ve orta vadeli etkilerinin hafifletilmesi; ikincisi ise sosyal ve ekonomik haklara erişime engel oluşturan sosyal risklerin kamu erki eliyle yönetilebilir ve bertaraf edilebilir kılınması.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Primsiz Ödeme, Sosyal Adalet, Almanya.

Non-Premium Payments in the Social Security System: The Germany Example

Abstract: In Germany, which hosted the first premium-based social insurance practices, the non-premium payment regime is an important social policy component that complements the social

* Dr. Sosyal Güvenlik Uzmanı, Sosyal Güvenlik Kurumu
Makale Geliş Tarihi:17.03.2021- Makale Kabul Tarihi:02.06.2021

security system. In the implementation of social security policies as a whole, Germany participates in the financing process of the non-premium payment regime as in the premium regime and controls the process. In the case of Germany, the characteristics of the operation that constitute the premium payment regime in terms of both scope and management process constitute the focus of this study. In order to achieve this focus, first the main principles that shape the German social security system were tried to be explained, and then the scope and management processes of premium and non-premium payment regimes were examined on the basis of a legislative arrangement called the "Social Law" [Sozialgesetzbuch (SGB)] and containing detailed sub-titles. It has been observed that in Germany, non-premium payments are based on a public interest idea that is inherent to the social security system, that can predict the asymmetric consequences of inequalities of opportunity on people facing economic and social risks, and that aims to provide social protection function on the basis of equal opportunity. In essence which can be summarized as "establishing social justice", non-premium payments have two basic functions in this idea: First, to overcome the inequalities surrounding different segments of the society or at least to mitigate their short- and medium-term effects; the second is to make social risks that prevent access to social and economic rights manageable and eliminated by the public power.

Keywords: Social Security, Non-Premium Payment, Social Justice, Germany.

Giriş

Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası'nda "sosyal devlet" ilkesi ile devlete, insan onuruna yaraşır bir yaşamın tesisi için toplumsal ve ekonomik düzen kurma sorumluluğu yüklenmiştir. Sözü edilen ilke doğrultusunda Almanya, sosyal güvenlik sistemini, üç aşamada ve üç yasayla inşa etmiştir. Sosyal sigortalar açısından ilk olarak ücreti belirli bir miktarın altında kalan işçileri kapsayan temel kanunlar olarak; hastalık sigortası (1883), iş kazaları sigortası (1884) ve yaşlılık ve maluliyet sigortası (1889) yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren bu kanunların asıl mimarı ise Şansölye Otto von Bismarck'tır. Bismarck, hükümetin sosyal programlar oluşturması ve emeklilik sistemini uygulaması yönünde uzun uğraşlar vermiş ve 17 Kasım 1881 tarihinde Alman Kayzeri Wilhelm tarafından yaş ve maluliyet nedeniyle iş göremeyenlerin devletten bakım almak için haklı bir talebi olduğunu belirten bir imparatorluk kararnamesi yayınlamasını sağlamıştır.

Anılan sosyal sigorta kolları kapsamında ilk olarak emeklilik aylıklarının sigortalıların çalışma çağında ödedikleri primler ile finanse edilmesi, işverenlerin

prim gelirlerine katkıda bulunması, devletin sosyal sigortaların finansmanına katılması, sistemi denetlemesi ile işçi ve işverenlerin temsilciler kurulu tarafından idare edilen sosyal sigorta kurumlarında tam söz hakkına sahip olması yoluyla kendi kendine yönetimin sağlanması ilkeleri benimsenmiştir. Emeklilik geliri, yaşam boyu elde edilen çalışma gelirinin ortalaması ile orantılı olduğu için, Almanya’da “sosyal güvenlik sistemi” kavramı “emeklilik sigortası”; “gelir vergisi” kavramı ise “sigorta primi” olarak algılanmaktadır (Supan, 2004:2).

Güçlü bir sosyal devlet geleneğine sahip olan Almanya’da, 1912 yılında devlet kurumlarında maaşlı çalışanlar (Angestellte) için sosyal sigortalar kurulurken, 1927 yılında işsizlik sigortası devreye girmiş ve bunu 1994 yılından itibaren tedricen sisteme dahil edilen uzun dönem bakım sigortası izlemiştir. Anılan süreçte Almanya, sosyal sigortalar yanında sosyal yardımlar ve sosyal tazminatlardan da oluşan bir sosyal güvenlik sistemi geliştirmiştir. Sosyal ağ da denilen söz konusu sistem üç temel prensibe dayanır: sigorta prensibi, bakım prensibi ve sosyal yardım prensibi.

Almanya sosyal güvenlik sistemi esasen Sosyal Yasa (*Sozialgesetzbuch-SGB*)¹ adı verilen ve yürürlükte bulunan XII ciltten oluşan bir mevzuat metninde düzenlenmiştir.² Sosyal Yasanın yanında çeşitli yardım, destek ve tazminatlara ilişkin ayrı yasal düzenlemeler de bulunmakla birlikte, bu yalnızca, “Sosyal Yasa”

¹ Bu çalışmada Alman sosyal güvenlik sistemini açıklayan tespitlerin büyük bir bölümü “Sosyal Yasa” [Sozialgesetzbuch (SGB)] adı altında düzenlenen hükümlere dayanmaktadır. Bu yasada sosyal güvenliğe ilişkin her alan bir roma rakamı ile numaralandırılmış olup, bölüm bu rakam ile anılmaktadır. Buna göre SGB I: Genel Hükümler (Allgemeiner Teil), SGB II: İş Arayanlar için Temel Teminat (Grundsicherung für Arbeitssuchende), SGB III: İstihdam Teşviki (Arbeitsförderung), SGB IV: Sosyal Sigortalar için Ortak Hükümler (Gemeinsame Vorschriften für Sozialversicherung), SGB V: Yasal Hastalık Sigortası (Gesetzliche Krankerversicherung), SGB VI: Yasal Emeklilik Sigortası (Gesetzliche Rentenversicherung), SGB VII: Yasal Kaza Sigortası (Gesetzliche Unfallversicherung), SGB VIII: Çocuk ve Gençlik Yardımı (Kinder und Jugendhilfe), SGB IX: Rehabilitasyon ve Ağır Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımları (Rehabilitation und Teilhabe Behinderter Menschen), SGB X: İdare İşlemler, Sosyal Verilerin Korunması ve Sosyal Yardım Tedarikçilerinin İşbirliği ile Üçüncü Şahıslarla Olan İlişkileri (Verwaltungsverfahren, Schutz der Sozialdaten, Zusammenarbeit der Sozialleistungsträger untereinander und ihre Rechtsbeziehungen zu Dritten), SGB XI: Sosyal Bakım Sigortası (Soziale Pflegeversicherung) ve SGB XII: Sosyal Yardım (Sozialhilfe) başlığını taşır. SGB I, 01.01.1976; SGB II, 01.01.2005; SGB III, 01.01.1998; SGB IV, 01.07.1977; SGB V, 01.01.1989; SGB VI, 01.01.1992; SGB VII, 01.01.1997; SGB VIII, 01.01.1991; SGB IX, 01.07.2001; SGB X, 01.01.1981; SGB XI, 01.01.1995 ve SGB XII, 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

² *Sozialgesetzbuch Vierzehntes Buch - Soziale Entschädigung* - (SGB XIV) “Sosyal Tazminat” adlı 14’üncü bölüm geniş ölçüde 01.01.2024 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Detaylı bilgi için: https://www.buzer.de/SGB_14.htm, Erişim: 09.02.2021.

esas alınarak primli ve primsiz ödeme rejiminin temel çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Almanya sosyal güvenlik sisteminde primsiz ödemelerin hangi amaçlar gözetilerek ve hangi prensiplere dayalı olarak düzenlendiği odağında kaleme alınan makalenin sonuç bölümünde sosyal güvenliğin sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşan bir bütün olduğuna ve sistem olarak yapılandırılması gerekliliğine dair görüş ve önerilere yer verilmiştir.

Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Prensipleri

Almanya’da sosyal devlet anlayışı, dayanışma ve yerleşme ilkelerine dayalı, pek çok kurum ve kuruluşun toplumsal refahın sağlanmasında çeşitli görevler üstlenerek aktif rol aldığı bir sosyo- politik yapı olarak karşımıza çıkar. Almanya’da sosyal güvenlik sistemi de bu yapı içerisinde sosyal sigorta, bakım ve refah olarak sıralayabileceğimiz üç temel prensip üzerine kuruludur (Puhl, 2015:100-101).

Alman Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (*Bundesministerium für Arbeit und Soziales-BMAS*) sosyal güvenlik sistemini üç temel bileşene dayalı tanımlamakta ve bu bileşenleri şu şekilde tasnif etmektedir: primlere dayalı sosyal sigortalar (*Sozialversicherungen*), vergilerle finanse edilen ve gelir testine dayalı sosyal yardımlar (*Sozialhilfe*) ve yine vergilerle finanse edilen fakat gelir testine dayalı olmayıp herhangi bir sigorta programına dahil olup olmadığına bakılmaksızın tüm yerleşik kişilere verilen sosyal ödenekler (*Soziale Vorteile*) (BMAS, 2021).

Sigorta Prensipleri

Sosyal riskler karşısında önceden ödenen primlerle finanse edilen bir güvence sağlama yaklaşımına dayanan sigorta prensibi, sosyal sigorta (*Sozialversicherungen*) kollarını kapsamaktadır. Bunlar ise hastalık sigortası, kaza sigortası, emeklilik sigortası, işsizlik sigortası ve uzun dönem bakım sigortalarıdır. Primlerle finanse edilen sosyal sigorta kolları sandıklar tarafından yönetilmektedir ve üzerlerinde hak talebinde (*Rechtsanspruch*) bulunma hakkı saklı tutulmaktadır. Bu sigorta kolları kapsamında yapılan ödemeler gelir testine değil; karşılıklılık prensibine (*Gegenseitigkeit*) dayalı olarak gerçekleşmektedir. Örneğin normal yaşlılık aylığı (*Die reguläre Altersrente*) çalışan ya da çocuk yetiştiren hemen herkes tarafından alınabilmekte birlikte en az beş yıl sigortalılık süresi (*Versicherungszeiten*) ile belirli bir yaşta olma koşulları aranmakta olup, yaş koşulu 2012’den bu yana kademeli olarak 65’ten 67’ye yükseltilmiş bulunmaktadır (Deutsche Rentenversicherung, 2021).

Bakım Prensipleri

Bir kamu hizmeti (*Die öffentliche Versorgung*) olarak aynı bakım hizmetinden yararlanabilmek ya da nakdi ödeme alabilmek mümkündür ancak bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Yararlanma şartlarını ve uygulamanın temel çerçevesini belirleyen temel düzenlemeyi Federal Bakım Ödeneği Yasası (*Bundespflegegeldgesetz-BGBl*) oluşturmaktadır. Anılan yasanın ikinci maddesi uyarınca bakım ödeneğinin amacı “bakıma muhtaç kişilerin ihtiyaç odaklı bir yaklaşımla

mümkün olduğunca gerekli bakımı ve yardımı almasını sağlamak ve kendi kendine bakım yapma olanağını artırmak için bakımla ilgili ek masraflar için sabit oranlı bir tazminat ödemek” olarak belirlenmiştir (BGBI, 2021). Bakım prensibi, Sosyal Yasada karşımıza 1995 yılında zorunluluk esasına dayalı olarak kurulan Uzun Vadeli Bakım Sosyal Sigortası (*Soziale Pflegeversicherung*) ile çıkmaktadır. Bakım sigortası, yaşlılığın beraberinde getirdiği belirli risklerin bertaraf edilmesi veya sınırlandırılmasına yönelik olarak, sosyal güvenlik ile sosyal politika bağlamında çok önemli ve aynı zamanda etkin bir araç olarak Federal Almanya’da karşımıza çıkmaktadır (Hekimler, 2017a: 235). Almanya’da sağlık sigortası, sigortalının sağlığını koruma ve yeniden kazanmasını amaçlayan bir uygulama iken bakım sigortası bakıma muhtaç durumda olan insanlara bakım desteği sağlamaya yönelik bir uygulamadır. Altı aydan daha kısa süreli ve geçici bakıma muhtaçlık hallerinde tıbbi bakım gereksinimleri sağlık sigortası (*Krankenversicherung*) ile karşılanırken, altı aydan uzun süren bakıma muhtaçlık hallerinde bakım hizmetleri ve nakdi yardımlar, bakım sigortası ile karşılanmaktadır. Akraba bakımı için bakım ödeneği veya aynı bakım hizmeti yardımı yapılırken, evde bakımın mümkün olmadığı durumlarda ise tedavi hizmetleri sağlanmaktadır. Bireysel olarak bakıma hangi düzeyde gereksinim duyulduğu Sağlık Sigortası Tıbbi Servisince (*Medizinischen Dienstes der Krankenversicherung-MDK*) belirlendikten sonra, kişinin bağımsız hareket edebilme becerisini kaybetme düzeyine göre “bakım öncesi rehabilitasyon”, “ayakta tedavi” ya da “hemşire bakımı” gibi hizmetlerden yararlanması mümkündür (Sächsisches Staatsministerium für Soziales und Verbraucherschutz, 2021).

Refah Prensibi

Geçim yardımı, hastalık ve engelli yardımları, bakım yardımı, işsizlik parası (*Arbeitslosenunterstützung*), ebeveynler, gençler ve çocuklar gibi toplumun farklı kesimlerine yönelik yardımları içeren sosyal yardım prensibi (*Sozialhilfe*) ile muhtaç kimselere belirli şartları taşımaları halinde, gelir testi uygulaması ve kişiselleştirme esasına (Personalisierung) dayalı olarak destek ödemeleri yapılması öngörülmektedir. Vergilerle finanse edilen sosyal yardımlar şayet kişi sosyal sigortalar, bakım yardımları, kişisel geliri ve mal varlıkları ile asgari ihtiyaçlarını karşılayamıyor ise yapılmaktadır. “İkincillik prensibi” olarak da anılan uygulama ile kişilerin gereksinimleri doğrultusunda değişebilen süreler, tutarlar ve aynı hizmetler dahilinde sosyal yardımlarda bulunulmaktadır. Sosyal yardımlar ile toplumda fırsat eşitliğini desteklemek veya özel birtakım yükleri dengelemek için nakdi ödemelerde ve aynı hizmetlerde bulunulmaktadır. Örneğin, ağır derecede engelli olanların korunması (SGB IX), iş yaşamında, eğitim ve öğretimde annelerin desteklenmesi (*Mutterschutzgesetz-MuSchG*), çocukların yetiştirilmesi (*Kindererziehungshilfe*), eğitim (*Bundesbildungsförderungsgesetz-BAföG*) ve konut (*Wohngeld*) hakkına erişim gibi insani gelişim ve insanca yaşam açısından belirleyici olanakların ve süreçlerin sosyal yardımlar yolu ile refah politikaları kapsamına alındığını söylemek mümkündür. Belirtilen prensipler özetle; gücünü sosyal ve farklı gereksinimleri kapsayıcı

olmasından alan sosyal güvenlik sisteminin üç temel sacayağını oluşturmaktadır. Primsiz ödemelerin, sosyal güvenlik sistemi içerisindeki yerini ve sınırlarını daha net ortaya koyabilmek için primli ödeme rejiminin kapsamını ana hatları ile çizmekte yarar görülmektedir.

Primli Ödeme Rejimi

Alman sosyal güvenlik sisteminde, primli ödeme rejiminin temelini sosyal sigortalar (*Sozialversicherungen*) oluşturmaktadır. Sosyal sigortalar; hastalık sigortası, emeklilik sigortası, kaza sigortası, uzun dönem bakım sigortası ve işsizlik sigortasından oluşmaktadır³. Primlerle finanse edilen sistem sandıklar tarafından yönetilmektedir. Sistemin işleyişinde BMAS, işsizlik sigortası, kaza sigortası ve emeklilik sigortasının; Alman Federal Sağlık Bakanlığı ise, hastalık sigortası ve uzun dönem bakım sigortasının yürütümünden sorumlu kuruluşlardır. Bakanlık sistemin genel gözetiminden sorumlu iken, temel işlevini “iş güvenliği ve işsizlikle mücadele” olarak özetleyen BMAS’ın görevleri arasında kişilerin primli ödeme rejimine tabi olma esaslarını, sigortalılık başlangıcı, kapsamı ve sonlandırma işlemlerine ilişkin kuralları belirlemekve uygulamak yer almaktadır (BMAS, 2021). Sosyal Yasanın IV. cildinin 7’nci maddesinin (a) bendine göre; sigortalılık durumu/statüsünü belirleme prosedürünün uygulanmasından ise Alman Federal Emeklilik Sigortasındaki (*Deutsche Rentenversicherung Bund*) takas odası sorumludur. Bu prosedürle, iş akdine dayalı bir ilişkiye dahil olan taraflar, zorunlu sigortaya tabir istihdamın söz konusu olup olmadığına dair hukuken bağlayıcı kararlar alabilmektedir (Deutsche Rentenversicherung, 2021).

Primli ödeme rejiminin örgütsel yapısında ise; sigorta kollarının yönetildiği fonlar (sandıklar) öne çıkmaktadır. Anılan fonlar (yerel hastalık fonu, endüstriyel fonlar, kırsal fonlar, denizcilerin fonları, madencilerin fonları, sanatçıların sosyal güvenlik fonları vb.) “kendi kendine yönetim esasına” dayalı olarak hizmet veren ve yasalarla görevleri belirlenmiş bulunan sosyal güvenlik kurumları olarak kabul edilebilir (Koç ve Akyol, 2017). Primli ödeme rejiminin federal düzeyde örgütlenmesinde Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı ana yürütme organıdır.

Almanya’da primli ödeme rejimi esas olarak zorunluluk ilkesine dayanmaktadır. İstisnai haller de dahil olmak üzere zorunluluk prensibine ilişkin tüm kurallar ve düzenlemeler devlet tarafından belirlenmekte ve kontrol edilmektedir. İkinci temel prensip, finansmanın primlerle gerçekleşmesidir. Sistem büyük ölçüde işçi ve işveren prim gelirleri ile finanse edilmekte ve prim oranları sadece kaza sigortası için özyönetim ilkesi çerçevesinde, diğer sigorta kollarında ise yasakoyucu tarafından belirlenmektedir. Sigortalıların sigortalanan riskleri ortaklaşa bir yükümlülükle üstlenmesi ise dayanışma prensibi ile mümkün olmaktadır.

³ Bu sigorta kollarından işsizlik sigortası Alman Sosyal Yasasının III.; hastalık sigortası IV.; yaşlılık sigortası VI.; kaza sigortası VII. ve uzun dönem bakım sigortası ise XI. Ciltlerinde düzenlenmiştir.

Böylece hastalarla sağlıklılar, az kazananlarla çok kazananlar, gençlerle yaşlılar gibi farklı öncelikleri olan gruplar arasında bir sosyal destek mekanizması yaratılmaktadır. Almanya'da primli ödeme rejiminin belki de en karakteristik özelliği karşımıza özyönetim prensibi ile çıkmaktadır. Sosyal sigortalarla ilgili yetkilerin ve sorumlulukların örgütsel ve finansal açıdan özerk ve kamu tüzel kişiliğine haiz sigorta kurumlarına devredilmesi yoluyla sağlanan özyönetim ile devletin mezkûr alandaki yetkisi yasal denetimle sınırlandırılmakta ve yükü azaltılmaktadır. Söz konusu sistemde işçiler ve işverenler, doğrudan doğruya sosyal sigorta kurumlarının yönetimine katılmaktadır. Almanya'daki çalışanların sosyal sigorta hakları ile birlikte Avrupa Birliği içerisinde hareket edebilmesi ise serbest dolaşım prensibi ile sağlanmaktadır. Diğer yandan, sadece emeklilik sigortasında geçerli olan eşdeğerlik prensibine göre ise sigortalıların emeklilik döneminde elde edecekleri aylıkların seviyesi çalışma dönemindeki ücret seviyeleri ile eş değerlendirilmektedir (Deutsche Sozialversicherung Eupavertretung, 2021).

Federal devlet düzeyinde, federe devletlerde ve yerel yönetimlerde çalışan devlet memurlarına ilişkin sigortalar (*Beamtenversorgung*) ise Devlet Memurlarının Emeklilik Aylığı ve Ödenekleri Yasası (*Beamtenversorgungsgesetz-BeamtVG*) ile düzenlenmiş olup, aynı yasa yargıçlara da uygulanmaktadır. Kıdemli askerlere ilişkin hükümler aynı prensipler dahilinde Askeri Emeklilik Yasası (*Soldatenversorgungsgesetz-SVG*) ile düzenlenmiştir. Finansal olarak, emeklilik aylıkları kamu kurumlarındaki personel giderlerinin bir parçası olup, memurların zorunlu sosyal sigorta sistemine dahil olmadığı uygulamalarda aylık ödemeleri vergilerle finanse edilmektedir. Nitekim Almanya'da emeklilik aylığı işten sağlanan gelir olarak kabul edildiğinden vergiye tabidir.

Ölen sigortalının yakınlarına ölüm ayı istihkakı ve cenaze ödeneği gibi tek seferlik ödemeler yanında dul ve yetim aylıkları ile geçim ödeneği de ödenmektedir. Dul ve yetim aylığına hak kazanabilmek için, vefat eden kişinin emekli aylığı alıyor olması ya da en az beş yıl prim ödemiş bulunması koşulları aranmaktadır. Evlilik veya birliktelikleri en az bir yıl süren kişilerin geride kalan dul eş ya da hayat arkadaşlarına, ölümü takip eden aydan başlamak üzere, 24 ayı geçmeyecek şekilde "asgari dul aylığı" (*kleine Witwenrente*) emekli maaş tutarının %25'i oranında bağlanmaktadır. Diğer yandan, geride kalanın 45 yaşından büyük olması, malul ya da bakmakla yükümlü olduğu 18 yaş altı çocuğu bulunması hallerinde ise, 'azami dul aylığı' (*große Witwenrente*) emekli maaş tutarının %55'i oranında bağlanmaktadır.

Primsiz Ödeme Rejimi

Almanya'da primsiz ödeme rejiminin bileşenlerini işlevleri itibariyle genel olarak üç başlık altında toplamak mümkün görünmektedir. Sosyal tazminatlar (*Soziale Entschädigung*), sosyal destekler (*Soziale Förderung*) ve sosyal yardımlar (*Sozialhilfe*). Her üç bileşen açısından temel mantığın; ekonomik ve sosyal riskleri öngörüp, uygun mal/hizmet/fon tedarikini yerelde sağlayarak, çocuklar, gençler, aileler, yaşlılar gibi kesimler başta olmak üzere toplumu bir bütün olarak kamu yararında

birleştirmek olduğu ifade edilebilir. Takip eden bölümlerde detaylı olarak açıklanmaya çalışılan bu bileşenlerin hedef kitleleri itibariyle kesişen ve aynı kamu yararı amacıyla birleşen yönleri olduğu dikkatlerden kaçmayacaktır. Nitekim primsiz ödeme rejimi içerisinde eğitim yardımı (*Ausbildungsförderung*), çocuk parası (*Kindergeld*), yalnız ebeveynler için bakım avansı (*Unterhaltsvorschuss*), konut yardımı (*Wohngeld*), çocuk ve genç refahı (*Kinder und Jugend-bilffe*) gibi primsiz ödemeler sosyal fırsat eşitliğinin sağlanmasındaki işlevleri itibariyle ortak bir anlayıştan beslenmektedir.

Sosyal tazminatları, destekleri ve yardımları tamamlayıcı unsur ise, sosyal güvenlik tedbirleri (*Soziale vorsorge*) olarak karşımıza çıkmaktadır. Alman sosyal hukuk sisteminde bu tedbirler, emeklilik sistemlerinin, tazminat sistemlerinin, yardım sistemlerinin ve destek sistemlerinin hangi işlevlerle ilgili olduğu noktasında geleceğe dair öngöründe bulunanlar tarafından sorulan bir sorudur (Ebsen, 2010:107-108). Yasama organı tarafından doğrudan veya dolaylı olarak teşvik edilen, insanları bireysel yaşam risklerinden korumaya ve ekonomik sonuçlarını telafi etmeye hizmet eden tüm önlemler bu kapsam içerisinde değerlendirilebilmektedir (Ebsen, 2010). Sosyalgüvenlik sistemi içerisinde alınan bu önlemlerde temel yaklaşım, Almanya'ya mutad meskenleri (*Gewöhnlicher Aufenthalt*) ile bağlı olan kişilerin (SGB II, m. 2) sosyal risklerle karşılaşması halinde içinde buldukları koşullara uygun sosyal ödeneklerle desteklenmesidir.

Primsiz ödeme rejiminin nasıl örgütlendiğine bakıldığında ise, Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend –Bmfsfj*) öne çıkan federal yapıyı oluşturmaktadır. Bakanlık, aile yardımları, çocuk bakımı, çocuk ve gençlerin korunması, eşitlik, mülteci politikası ve uyum süreci gibi konular başta olmak üzere toplumda fırsat eşitliğini ve sosyal adaleti sağlamaya ve korumaya yönelik alanlarda örgütlenmiştir. Son dönem çalışmalarında *sozial etkileşim* öne çıkan bir temayı oluşturmaktadır.

Primsiz ödeme rejiminin finans yaklaşımına bakıldığında ise, insanların eğitimde, aile yaşamında, iş yaşamında ekonomik bağımsızlığını destekleyici yeterlilikte ve çeşitlilikte ödenek türleri geliştirilerek, rejimin sosyal yaşamda kapsayıcı ve dengeleyici işlev görmesine ağırlık verildiği söylenebilir. Genel olarak, sosyal tazminat uygulamaları kısmen primli rejim ile de ilişkili kurallar içermekle birlikte, primsiz ödemelerin kamu fonları ve vergi gelirleriyle finanse edildiği görülmektedir. Savaş mağdurlarının bakımı (*Kriegsopferversorgung*) gibi alanları da içine alan sosyal tazminat uygulamalarında ise, sosyal desteklerden farklı olarak bazı zararların kamusal politikalar ile dengelenmesi anlayışı öne çıkmaktadır. Sosyal destekler ve sosyal yardımlar ise, vergilerle finansman, gelir ve varlıkların dikkate alınması gibi ortak özelliklere sahip olsa da gereksinim sahibi/muhtaç olma durumu noktasında hedef kitle itibariyle farklılaşmaktadır.

Çalışmamızda, primsiz ödeme rejimini oluşturan sosyal tazminatlar, destekler ve yardımlar hakkında genel bilgiler verildikten sonra konu bazlı olarak primsiz ödemelere ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Sosyal Tazminatlar

Sosyal tazminatlar (*Soziale Entschädigung*), devletin üstlendiği faaliyetler nedeniyle sosyal olarak ortaya çıkan birtakım zararların devlet eliyle giderilmesi anlayışına dayalı bir sosyal koruma ögesidir. Sosyal tazminatlar, savaş kurbanları ve gazileri, şiddetli suç kurbanları, askerigörev alanlar, 8 Mayıs 1945 sonrası Sovyet işgalindeki Alman bölgelerinde siyasi nedenlerle mahkûm edilenlerden hayatta kalanlarla bunların yakınları ve Doğu Almanya’da hukuk dışı olarak mahkûm edilip bu sebepten kalıcı maluliyete uğrayanlar, vicdani retçi olup askerlik yükümlülüğünü yerine getirmek yerine kamu hizmetinde bulunanlardan bu hizmetleri ifa ederken yaralananlar gibi genel olarak kamu hizmeti ifası ile ilgili durumlardan doğan risklerle karşılaşanları kapsamaktadır.

Sosyal tazminatlara dair hak iddiasında bulunma ve ödeme koşulları genel olarak aşağıdaki yasalar çerçevesinde düzenlenmiş bulunmaktadır: Federal Bakım Ödeneği Yasası (BGBl), Federal Maaş Yasası (*Bundesbesoldungsgesetz-BbesG*), Federal Kamu Hizmeti Yasası (*Bundesbeamtengesetz-BBG*) Kamu Hizmeti Sağlayıcıları Yasası (*Beamtenversorgungsgesetz-BeamtVG*), Savaş Kurbanlarının Bakımına Dair Tazmin Yasası (*Bundesversorgungsgesetz-BVG*), Askeri Tazmin Yasası (*Soldatenversorgungsgesetz-SVG*), Sivil Hizmet Yasası (*Zivildienstgesetz-ZDG*), Tutuklu Güvenlik Yasası (*Häftlingsbilfegesetz-HHG*) Enfeksiyonlara Karşı Korunma Yasası (*Infektionsschutzgesetz-IfSG*), Cezai Rehabilitasyon Yasası (*Strafrechtliches Rehabilitierungsgesetz-StrRehaG*), İdari Rehabilitasyon Yasası (*Verwaltungsrechtliches Rehabilitierungsgesetz-VWRehaG*).

Belirtilen yasalar arasında daha detaylı olarak üzerinde durulması yararlı olan düzenlemeyi ise Mağdur Tazminatı Yasası (*Opferentschädigungsrecht-OEG*) oluşturmaktadır.⁴ Anılan yasaya göre, Federal Almanya’da kasıtlı bir şiddet eyleminin kurbanı olan ve bu nedenle sağlığı zarar gören herkes mağdur tazminatı talebinde bulunabilmektedir. Tazminat talebi, şiddet eylemi sonucu ölen kişilerin geride bıraktığı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için de geçerlidir. OEG’de şiddet eylemi ‘bir kişiye yönelik kasıtlı, hukuka aykırı fiziksel saldırı’ olarak tanımlanmakta

⁴ Ülkemizde mağdur haklarının korunması bağlamında atılan adımlar ve kurumsallaşma süreci göz önüne alındığında mevzuatımızda şiddet eyleminin mağduru olan sivil kişiler ve yakınları açısından da kanuni bir düzenleme ile mağdur tazminat hakkı tanınması yerinde olacaktır. Esasen devletin kamu güvenliği ve asayışı sağlama ile yaşam ve sağlık başta olmak üzere insan haklarını koruma yükümlülüğünün temel dayanağı şiddet eylemlerinin yaşanmaması için gerekli her türlü tedbirin alınmasıdır. Şiddet eylemlerinin yaşanması halinde ise sonuçlarının bertaraf edilmesi ve bu amaçla kamu adına tazmin sorumluluğunun üstlenilmesi, sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Ne yazık ki artık “cinskrım” kavramı ile nitelendirilen; kadınların hak ve özgürlüklerini doğrudan ihlal eden şiddet eylemlerinin ülkemizde ulaştığı boyut göz önüne alındığında, ne yazık ki şiddetten koruyamadığımız kadınlarımız ve bakmakla yükümlü oldukları için yeni bir düzenleme ile ivedilikle tazminat hakkının tanınması gerektiği düşünülmektedir.

ve bu eylemlere cinsel suçlar ile küçüklere yönelik cinsel saldırılar da dahil edilmektedir. Şiddet eyleminin mağduru yabancı uyruklu ise geriye dönük olarak 1 Temmuz 2018'den itibaren Alman şiddet mağdurlarıyla aynı tazminat ödemelerini alabilmektedir. Sözü edilen düzenleme ile amaçlanan, şiddet eylemlerinin insan sağlığına ve ekonomik yaşama dair sonuçlarını dengelemektir. Yardımların kapsamı ve miktarı BVG'ye (*Bundesversorgungsgesetz*) dayanmakta olup, şiddet eylemi sonucu tüm fiziksel ve zihinsel sağlık bozuklukları için;

- Tıbbi tedavi ve bakım hizmetleri,
- Tıbbi malzeme yardımı (örneğin protezler, takma dişler, tekerlekli sandalyeler),
- Yaralılar ve hayatta kalanlar için tazminat ödemeleri,
- Cenaze ve ölüm ödenekleri,
- Ekonomik ihtiyaç durumunda ek sosyal yardımlar (örneğin bakıma yardım, geçimmasraflarına ek yardım) sunulmaktadır.

Zamanaşımına tabi olmayan söz konusu tazmin ve yardımlar, prensip olarak başvuru tarihinden itibaren verilmekte; bir soruşturmanın ya da cezai kovuşturmanın sonucu beklenmemektedir.

Sosyal tazminatlara bir bütün olarak baktığımızda ise tazmin edilen riskin mağdurlarına tedavi yardımları, bakım yardımları, iş hayatına kazandırma (rehabilitasyon) yardımları, mağdur veya bakmakla yükümlü olduğu kişilere emeklilik yardımları, cenaze yardımı, destek yardımları gibi primsiz ödemeler ile hizmet tedarikinde bulunduğu görülmektedir. Vergilerle finanse edilen bu yardımlar, gelir testine dayalı yardımlar olmayıp, yönetim ve ifasından yetkili yerel bakım idareleri ve her bir federe devletteki savaş mağduru yardımları kurumları sorumlu bulunmaktadır (Deutschen Sozialversicheru-DSV, 2018).

Sosyal Destekler

Sosyal destekler (*Soziale Förderung*), toplumda fırsat eşitliğinin yaratılması amacıyla devlet tarafından sağlanan mali destek uygulamalarıdır. Sosyal destek uygulamaları, eğitim sürecinin desteklenmesi, ailenin desteklenmesi, çalışmanın teşviki ve rehabilitasyon hizmetleri gibi ana sosyal koruma alanlarını kapsamaktadır.

Son dönemde, tüm dünyayı olduğu gibi Almanya'yı da derinden etkileyen Covid-19 Pandemi süreci nedeniyle toplumsal ve ekonomik yaşamda dengeleri korumak için yeni sosyal destek uygulamalarına da gidilmiştir. Özellikle çocukları pandeminin ekonomik etkilerinden korumak için 3 Şubat 2021 tarihinde alınan bir karar ile çocuk başına 150 avro tutarında bir çocuk ikramiyesi desteği öngörülmüş olup, bu kapsamdaki ödemelerin Mayıs 2021'den itibaren aile kasalarından yapılması planlanmaktadır. Yine Covid-19 Pandemisi nedeniyle 130 milyar avroluk ekonomik canlandırma paketi kapsamında, 2020 yılında en az bir ay boyunca çocuk parası alma hakkı olan ya da alacak olan her çocuk için 300 avro tutarında bir aile ikramiyesine de yer verilmiştir (Kindergeld, 2021).

Genel olarak sosyal desteklere tahsis edilen ödenekler, vergilerle finanse edilmekte ve sosyal yardımlarda olduğu gibi gelir testine bağlı olarak ödenmektedir. Sosyal yardımlardan farklı olarak sosyal destek mekanizması muhtaç kimselerin mevcut koşullarını iyileştirme anlayışından ziyade fırsat eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır (DSV, 2018). Bu amaç çerçevesinde gençlere yönelik sosyal hizmetler, çocuk ve gençlerin eğitim hakkının korunması, ailede eğitimin teşvik edilmesi, ayrılık ya da boşanma durumlarında ebeveyn bakımının desteklenmesi, kişisel bakım hizmetlerine erişim, risk altında iken çocukların ve ergenlerin bakım altına alınması, çocuklara gündüz bakım merkezlerinde ya da bakımevlerinde sosyal destek verilmesi, zihinsel engelli çocuklar ve gençler için uyum yardımı, genç yetişkinler için yardım, evde konaklama hizmeti gibi çeşitli başlıklar altında sağlanan sosyal destek unsurlarını sıralamak mümkündür.

Yine bir sosyal destek mekanizması olarak iş arayanlar için temel güvenliği esas alan İşsizlik Parası II (*Arbeitslosengeld II*) ve Hartz IV reformu (*das vierte Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*)⁵ ile geçim kaynaklarını finanse edecek bir işi olmayan istihdam edilebilir durumdaki kişilere geçimlerini güvence altına alma amacıyla sağlanan yardım ve hizmetler de bulunmaktadır. Söz konusu hizmetler, öncelikle temel ihtiyaç, konaklama ve ısınma maliyetlerinden hesaplanmakta ancak yararlanıcıların tek ebeveyn, hamile, engelli, pahalı beslenme ihtiyacı olan, merkezi sistem sıcak suyu olmayan evde yaşayan insanlar olması halinde özel koşulları dikkate alan ek kaynaklar temin edilmektedir. İşsizlik riskine ilişkin destekler İşsizlik Parası I ve İşsizlik Parası II olarak basamaklandırılarak, işsizlik parası, işsizlik yardımı ve sosyal yardım gibi geçim güvencesini sağlamaya yönelik farklı ödeme kalemleri belirlenmiştir.

Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar (*Sozialhilfe*) ile esasen asgari geçim düzeyinin korunması amaçlanmaktadır. Sosyal Yasanın XII. Kitabında düzenlenen sosyal yardımlara (*Sozialgesetzbuch-Sozialhilfe-SGB XII*) tabiiyete ilişkin ana prensip “emeğini, gelirini ve mal varlığını kullanarak kendilerine yardımedebilenlere veya başkalarından, özellikle akrabalarından veya diğer sosyal yardım kuruluşlarından gerekli yardımı alanlara sosyal yardım yapılmaması” yönündedir (§ 2 *Nachrang der Sozialhilfe*). Sosyal yardım sürecine atfedilen işlev ise yararlanıcıların ve sosyal yardım kuruluşlarının hak ve yükümlülükleri çerçevesinde birlikte çalışması ile yardım alma hakkına sahip olanların insan onuruna karşılık gelen bir yaşam sürmelerini sağlamaktır (§ 1 *Aufgabe der Sozialhilfe*).

⁵ Anılan Hartz IV reformu, *işgücü piyasasında modern hizmetler* kapsamında yapılan yasal değişiklik serisinin son halkası olup, 2011'deki geniş düzenlemelerden sonra Federal Meclis tarafından 23 Haziran 2016 tarihinde kabul edilmiş ve bürokrasiyi azaltmaya yönelik tedbirlere gidilmiştir (Detaylı bilgi için bkz: <https://www.hartziv.org/>).

Sosyal yardım uygulamaları kapsamında muhtaç halde olan kişilere belirli şartları taşımaları halinde ve bir gelir testine (kişiselleştirme esas) dayalı olarak destek ödemelerinde bulunmaktadır. Vergilerle finanse edilen sosyal yardımlar ihtiyaç prensibi temelinde; şayet kişi sosyal sigortalar, sosyal tazminatlar, sosyal destekler, kişisel gelir ve varlıklarıyla ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda ise tercih edilmektedir. Örneğin, cenaze masraflarının bütün diğer sosyal ödemelerden, kişisel gelir ve varlıklardan karşılanmadığı takdirde sosyal yardımlardan karşılanması söz konusudur. Nitekim çalışabilir durumda olan kimseler sahip oldukları koşullara göre Sosyal Yasanın ilgili bölümlerindeki haklardan yararlanmaktadır. Ancak, eğer kişi çalışmayacak durumda olmakla birlikte “İşsizlik Parası II ve Sosyal Yardım Yasası” (*Merkblatt zum Arbeitslosengeld II und Sozialgeld*) kapsamında işsizlik parası alan birisi ile birlikte yaşıyor ise sosyal yardımdan değil “Sosyal Para” (*Sozialgeld*) adı verilen bir destekten yararlanmaktadır. Aynı hanenin hem sosyal para hem de temel güvenceden eş zamanlı olarak yararlanma imkânı bulunmamaktadır. Diğer yandan, çalışmayacak durumda olan kişi yalnız yaşıyor ise sosyal yardımdan yararlanabileceği gibi başvurusu varsa temel güvenceden yararlanmaya devam da edebilmektedir.

Sosyal yardım yapılması kararlaştırıldığında, sosyal yardım alma hakkı doğar ve bu hak devredilemez, rehin edilemez veya haczedilemez (§ 17 *Anspruch*). Sosyal Yasanın XII. cildinin farklı bölümlerinde düzenlenen sosyal yardım türleri ise şu şekildedir: Geçim desteği (§§ 27- 40), yaşlılıkta ve kazanç kapasitesinin düşmesi durumunda temel gelir (§§ 41-46b), sağlık yardımları (§§47-52), bakım konusunda yardım (§§ 61-66a), belirli sosyal zorlukların üstesinden gelmeye yönelik yardımlar (§§ 67-69) ve diğer yaşam durumlarına ilişkin yardımlar (§§ 70-74) (*Sozialgesetzbuch-Sozialhilfe-SGB XII*).⁶

Sosyal yardımların yönetim ve finansmanından yerel düzeyde ilçeler ile il ya da ilçelere bağlı olmayan şehirler; bölgesel düzeyde ise federe devletler tarafından belirlenen kurumlar sorumlu bulunmaktadır.

Konularına Göre Primsiz Ödemeler

Sosyal güvenlik sistemleri içinde primsiz ödemeler, toplumsal yaşamın içinde, insanların gereksinim duyduğunda erişebileceği bir mesafede ve güncel koşullara duyarlı bir esneklik ile işlevini ortaya koyabildiği ölçüde insanların onurlu yaşam hakkını koruma amacına hizmet eden bir sosyo-politik araçtır. Sosyal güvenlik sistemlerine sahip olan ülkelerde sosyal adaletin bir temenni değil yaşanabilir bir gerçeklik olarak anlam ifade etmesi açısından primsiz ödemelerin varlığı ve kapsamı önem arz eder. Varoluş nedenini insanların sosyal refahını sağlama ve onurlu yaşam hakkını koruma gayesinden alan bir primsiz ödeme rejimi, işlevi itibarıyla bu gayeye

⁶ İş arayanlar ile çalışmayacak durumda olanlara yönelik sosyal yardımlar Sosyal Yasanın farklı ikinci ve on ikinciltilerinde ayrı ayrı düzenlenmiştir (*Sozialgesetzbuch II-XII*).

ulaşmayı mümkün kılacak prensiplere bağlı kaldığı ölçüde sosyal güvenlik sisteminin geleceğine de yön verir. Nitekim tüm dünyada olduğu gibi Almanya’da da istihdamdaki daralma ile artan işsizlik, primsiz ödeme rejiminin sosyal ve ekonomik yaşam üzerindeki etki alanını her geçen gün genişletirken yapılan ödemelerin sürdürülebilirliğine dair tartışmalar devam etmektedir.

Eğitim Yardımı

Eğitim yardımı, Alman Federal Eğitim Desteği Yasası (*Bundesausbildungsförderungsgesetz- BAföG*) uyarınca gençlerin finansal zorluklar nedeniyle nitelikli bir eğitimden mahrum kalmalarını önlemek ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla sunulan bir destektir. Yasanın birinci maddesine göre, kişilerin “geçim kaynağı ve eğitimi için gerekli olan araçlara başka türlü sahip olmaması halinde, eğilim, yetenek ve performansa karşılık gelen eğitim için bireysel eğitim desteğine yasal hakkı vardır” (BAföG, 2019). Eğitim yardımları gelir testine dayalı nakdi yardımlar şeklinde yapılmakta ve federal devletle federe devletler arasında orantılı bir şekilde paylaşılan vergi gelirlerinden finanse edilmektedir. Eğitim yardımları, ilçelerde ya da şehirlerde bulunan Eğitim Destek Ofisleri (*Ämter für Ausbildungsförderung*) ve üniversite öğrencileri için devlet üniversiteleri nezdindeki Eğitim Destek Ofisleri tarafından verilmektedir (Deutsches Studentenwerk, 2021). Almanya’da yüksek öğretim sistemine erişimde gelir düzeyi ve ekonomik koşullar etkilidir. Ülkede akademik geçmişi olmayan ailelerden gelen 100 çocuktan sadece 23’ü üniversitede eğitim görebilmektedir. Alman Öğrenci Birliği (*Deutsches Studentenwerk*), üniversiteye giriş ve eğitimde daha eşit fırsatlara erişimi mümkün kılmak için yüksek öğrenim ücretleri karşısında düşük gelirli ailelerden gelen kişilerin eğitim hakkının ihlal edildiğine dikkat çeken çeşitli kampanyalar düzenlemektedir (Deutsches Studentenwerk, 2021).

Ayrıca, eğitim yardımları (*Ausbildungsförderung*) ile okulda, şirkette ya da akademik eğitim sürecinde başvuru üzerine aşağıdaki tabloda yer alan tutarlar çerçevesinde sosyal destekler sunulmaktadır (Studieren Plus, 2021):

Çizelge 1: Almanya'da Eğitim Yardımları

Eğitim Türü	Yetkili Ofis	Talep Edilebilir Yardım	Azami Tutar
<i>Okul Eğitimi</i>	Eğitim Finansman Ofisi	Öğrenci Kredi Yardımı	744 Avro
<i>Şirket İçi Eğitim</i>	İş Bulma Kurumu	Mesleki Eğitim Ödeneği*	622 Avro
<i>Mesleki Eğitim</i>	Devlete Bağlı Yetkili Ofis	Ustalaşma Ödeneği (Meister892 BAFöG)**	892 Avro
<i>Eğitim</i>	Öğrenci Birliği	Federal Eğitim Desteği853 Avro Yasası (BAFöG)	853 Avro

Kaynak: Übersicht Ausbildungsförderung, <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/ausbildungsfoerderung/>

* Berufsausbildungsbeihilfe (BAB), <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/berufsausbildungsbeihilfe/>

** Bundesausbildungsförderungsgesetz (BAFöG), <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/aufstiegs-bafoeg/>

Eğitim yardımları kapsamında okulda mesleki eğitim gören öğrenciler için öğrenci kredisi, şirket bazlı eğitim çalışmalarında yer alan çıraklar için mesleki eğitim ödeneği, zanaatında ustalaşmak ya da profesyonel gelişimini sürdürmek isteyenler için ise eğitim kurumu masrafları, diploma ve sınava hazırlık masrafları ile kira, yemek, giyim gibi eğitim süreci içindeki günlük masrafları karşılamaya yönelik geri ödemesiz hibeler tahsis edilmektedir (Studieren Plus, Aufstiegs 2021).

Çocuk Parası ve Tamamlayıcı Çocuk Yardımı

Çocuk parası esasen bir sosyal yardım değil, genellikle aile sandıkları tarafından ödenen ve kamu vergileri ile finanse edilen bir ödemedir (Kindergeld, 2021). Çocuğu, vergilendirilen gelirden muaf tutmayı amaçlayan bu ödeme, Almanya'da yaşayan çocukların ebeveynleri ya da yasal vasilerinin (evlat edinen ebeveynler, üvey ebeveynler, koruyucu ebeveynler, büyükanne ve büyükbabalar) başvurusu üzerine doğum ayından itibaren ödenen sosyal bir destektir. Çocuk parası alma hakkı, çocuk reşit olana dek sürmektedir.⁷

Federal Çocuk Parası Yasasının (*Bundeskindergeldgesetz*) yanı sıra Gelir Vergisi Yasası (*Einkommensteuergesetz*) ile düzenlenen bu yardım ile temel olarak ailenin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Çocuk sahibi ailelere reşit olmayan ya da bazı koşulların yerine getirilmesiyle reşit olan çocukları için çeşitli yaş aralıklarına göre çocuk sayısı ile birlikte artan oranda çocuk parası ödenmektedir. Vergi gelirleri ile finanse edilen bu yardımın idaresinden ve yerine getirilmesinden, Alman Federal İş

⁷ Çocuk parası 2021 yılı itibarıyla bir çocuk için 219 avro, 2 çocuk için 438 avro, 3 çocuk için 663 avro, 4 çocuk için 913 avro ve 5 çocuk için 1163 avro olmak üzere çocuk sayısı ile artan oranlı olarak ödenmektedir (Kindergeld, 2021)

Ajanslarına bağlı aile sandıkları (*Familienkasse*) sorumlu bulunmaktadır. Aile kasaları, aile fonu, çocuk parası ve çocuk ikramiyesi ödemelerinden öncelikli olarak sorumlu resmi makamlardır. Kamu kurumları çalışanları için anılan ödemeleri ise ilgili kurumları üstlenmektedir. Çocuk parasının yanı sıra 25 yaşından küçük çocuğu olup kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ancak çocuklarına bakamayan, gelir düzeyi belirli bir aralıkla sınırlı olan, çocuk parasına hak kazanmış ve herhangi bir diğer sosyal yardımdan yararlanmayan ailelere, gelir testine dayalı olarak tamamlayıcı çocuk yardımı da (*Kinderschutzschlag*) yapılmaktadır (Bundesagentur für Arbeit, 2021). Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, engelli çocuk sahibi olan kişilere, kanunda belirtilen yaş sınırının aşılması halinde de çocuğun kendisine ait bir gelirinin olması veya bu gelirin belirli bir sınırın altında kalması durumunda bir edinim olarak çocuk parası ödenmeye devam edilmektedir (Hekimler, 2017b: 16). Ebeveynler başlangıçta bir takvim yılı boyunca çocuk parası almakta, sonra ise vergi dairesi yıllık gelir vergisi değerlendirmesinin bir parçası olarak çocuklar için ödenen ödeneklerin ebeveynler için daha uygun olup olmadığını kendiliğinden kontrol etmektedir (Familien Portal, 2021c).

Ebeveyn İzni ve Ebeveyn Parası

Bir yaşından küçük bebeği olan, evlat edinen ya da doğumdan sonra bir bebeğin bakımını üstlenen ailelere, yılda 2 ila 12 ay aralığında, doğum öncesi son bir yıllık dönemdeki net gelirin en az %67'si oranında, gelir testine dayalı bir ebeveyn parası ödenmektedir. Anılan ödeme ile ailelere ilk yıllarında bebeklerinin bakımını yapabilmeleri için bir destek sağlanmaktadır. Böylece, aileler haftada halihazırda 30 saati geçmemek üzere çalışabilmekte, geri kalan sürede ise çocuk bakımı ile ilgilenebilmekte ve yapılan ödeme ile bütçelerini dengeleyebilmektedir. Vergilerle finanse edilen bu ödeme sürecinin yönetimi, federe devletler tarafından belirlenen ajansların sorumluluğunda gerçekleşmektedir. Korunmalı annelik iznine ek olarak, çocuk üç yaşına gelene kadar bir süre de ebeveyn izni alınabilmektedir. İşveren kabul ederse söz konusu izin, çocuk üç ile sekiz yaşları arasında iken de kullanılabilir.

Ebeveyn izni hakları, tam ya da yarı zamanlı, belirli ya da geçici süreli tüm istihdam türlerini kapsamaktadır. İzin süresi içinde maaş ya da ücret ödememekle birlikte işveren kadroyu boş tutmakla yükümlü bulunmaktadır. Nitekim istihdam koruma yasası, ebeveyn izni süresince de geçerlidir. Ebeveyn izni, her iki ebeveyn tarafından da alınabilmekte ve izin süresi ebeveynler arasında paylaşılabilir. Ebeveynlerin, ebeveyn izni veya istihdam koruma haklarını etkilemeden hafta içerisinde yarı zamanlı çalışmaları mümkündür (Lembke, 2016).

Ebeveynlere yapılan ödemelerin yasal çerçevesi Alman Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn İzni Yasası (*Zweite Gesetz zur Änderung des Bundeselterngeld- und Elternzeitgesetzes*) ile çizilmiş bulunmakla birlikte Almanya, 12 Şubat 2021 tarihi itibarıyla, yasa üzerinde kapsamlı bir değişikliğe gitmiş bulunmaktadır. Yarı zamanlı ebeveynler için çok sayıda iyileştirme içeren bu reform kapsamında ebeveyn izni

verilen çalışma saatleri haftada 30 saatten 32 saate çıkarılmış, her iki ebeveynin birlikte yarı zamanlı çalışmasını destekleyen bir “ortaklık bonusu” (*Partnerschaftsbonus*) uygulaması getirilmiş ve ebeveyn parası ödemelerinde bürokratik süreci azaltmaya yönelik düzenlemelere gidilmiştir. Prematüre bebekler için daha fazla ebeveyn parası ödemesi de öngören bu değişiklikler 1 Eylül 2021 tarihi itibarıyla yürürlüğe girecektir (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2021).

Bakım Avansı

Primsiz ödeme kalemlerinden bir diğerini ise, tek ebeveynli aileler için sağlanan bakım avansı (*Unterhaltsvorschuss*) oluşturmaktadır. Bakım avansı kapsamında ön nafaka fonundan (*Unterhaltsvorschusskasse*) yapılan ödemeler ile bekar ebeveynlerin çocukları için bir devlet yardımı sunulmaktadır. Bakım avansı ile diğer ebeveynin nafaka ödememesi, düzensiz ya da kısmen ödemesi durumlarında çocuğu mali güvence altına almak amaçlanmaktadır. Diğer ebeveynin nafakayı kısmen ya da tamamen ödeyebilecek durumda olmasına rağmen ödememesi nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmamakta, avansı daha sonra ödeme zorunluluğubulunmaktadır (Familien Portal, 2021a).

Bekar annelerin ve babaların çocuklarının nafaka avansları veya açıktan ödemeler yoluyla bakımlarının güvence altına alan, kısa adı ile Bakım Avansı Yasası⁸ (*Unterhaltsvorschussgesetz*

-*UbVG*) ile 12 yaşın altında; bekar, dul, ayrılmış ya da uzun süreli olarak ayrı yaşayan ebeveynle kalan ve hiç nafaka almayan ya da düzensiz nafaka alan çocuklar hak sahibi olarak kabul edilmektedir. Bakım avansı ile bu çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır. Federal devletle federe devletler arasında yarı yarıya oranlanarak paylaştırılan vergi gelirlerinden finanse edilen söz konusu ödemelerin yönetimi ile ilgili yetkili idareler federe devletler tarafından belirlenmekle birlikte, çoğunlukla Gençlik Dairesi (*Jugendamt*) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konut Yardımı

Konut yardımı (*Wohngeld*) ise kiracılar için kira yardımı, ev sahipleri ya da sakinleri için ise bir mali yük sübvansiyonu olarak ödenen ve onaya tabi bulunan, ağırlıklı olarak mal ve hizmet tedarikine dayalı bir yardım olup, sosyal yardım ödemeleri kapsamında barınma masrafları öngörülerek hesaplanmaktadır. Diğer yandan, Federal Çocuk Yardımı Yasasına (*Bundeskindergeldgesetz*) göre eğitim ve katılım için ek yardımın yanında konut yardımı da yapılabilmektedir. Kira yardımı ise işsizlik parası, sosyal yardım, yaşlılıkta temel gelir ya da asgari gelir gibi transfer ödemelerinden yararlanmayanlara ödenmektedir (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat-BMI, 2020).

Konut Yardımı Yasası (*Wohngeldgesetz*) uyarınca yapılan yardımlar ile amaçlanan ailelerin ve yalnız yaşayan kişilerin yeterli bir barınma olanağına sahip

olmasını iktisadi olarak güvence altına almaktır. Konut yardımı, aile üyelerinin sayısına, aile gelirine, evin kirasının ya da borcunun düzeyine bağlı olarak kiracılar kira yardımı olarak; ev sahipleri ise ev giderlerine yönelik mali katkı olarak hak kazanabilmektedir. Federal devlet ile federe devletler arasında orantılı bir şekilde paylaştırılan vergi gelirlerinden finanse edilen konut yardımı süreciniyönetiminden yetkili idareler, federe devletler tarafından belirlenmektedir. Genellikle ilçelerde ve il ya da ilçelere bağlı olmayan şehirlerdeki yerel idarelerde yer alan Konut Yardımı Ofisleri (*Wohngeldstelle*) tarafından konut yardımı ödemelerinde bulunmaktadır.

Çocuk ve Genç Refahı

Çocuk ve genç refahı (*Kinder und Jugendhilfe*) çocuklar, gençler ve aileleri için kamu ve bağımsız kuruluşların üstlendiği görevler ve hizmetlerden oluşmaktadır. Çocukların ve gençlerin kendi kendine yeten ve sosyal açıdan yetkin kişiler haline gelmesini teşvik amacı taşıyan görev ve hizmetler; gençlerin bireysel ve sosyal gelişiminin desteklenmesi, eğitim danışmanlığı, dezavantajların azaltılması ve önlenmesi, ebeveynler ve diğer yasal vasilelere çocuk/genç yetiştirme sürecinde tavsiye ve destek verilmesi, gençler ve aileleri için olumlu yaşam koşullarının yanı sıra çocuk ve aile dostu bir ortam yaratılması, sosyal grup çalışması, bakıcı masraflarının karşılanması ve sosyal-egitsel aile yardımı hizmetleri olarak sıralanabilir. Anılamak üzere ödemesi durumlarında çocuğu mali güvence altına almak amaçlanmaktadır. Diğer ebeveynin nafakayı kısmen ya da tamamen ödeyebilecek durumda olmasına rağmen ödememesinafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmamakta, avansı daha sonra ödeme zorunluluğu bulunmaktadır (Familien Portal, 2021a).

Bekar annelerin ve babaların çocuklarının nafaka avansları veya açıktan ödemeler yoluyla bakımlarının güvence altına alan, Bakım Avansı Yasası⁸(*Unterhaltsvorschussgesetz-UhVG*) ile 12 yaşın altında; bekar, dul, ayrılmış ya da uzun süreli olarak ayrı yaşayan ebeveynlekalın ve hiç nafaka almayan ya da düzensiz nafaka alan çocuklar hak sahibi olarak kabul edilmektedir. Bakım avansı ile bu çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır. Federal devletle federe devletlerarasında yarı yarıya oranlanarak paylaştırılan vergi gelirlerinden finanse edilen söz konusu ödemelerin yönetimi ile ilgili yetkili idareler federe devletler tarafından belirlenmekle birlikte, çoğunlukla Gençlik Dairesi (*Jugendamt*) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konut Yardımı

Konut yardımı (*Wohngeld*) ise kiracılar için kira yardımı, ev sahipleri ya da sakinleri için ise bir mali yük sübvansiyonu olarak ödenen ve onaya tabi bulunan, ağırlıklı

⁸ Anılan yasanın Almanca özgün adı; “Gesetz zur Sicherung des Unterhalts von Kindern alleinstehender Mütter und Väter durch Unterhaltsvorschüsse oder -ausfalleistungen” Bkz: <http://www.gesetze-im-internet.de/uhvorschg/>.

olarak mal ve hizmet tedarikine dayalı bir yardım olup, sosyal yardım ödemeleri kapsamında barınma masrafları öngörülerek hesaplanmaktadır. Diğer yandan, Federal Çocuk Yardımı Yasasına (*Bundeskindergeldgesetz*) göre eğitim ve katılım için ek yardımın yanında konut yardımı da yapılabilmektedir. Kira yardımı ise işsizlik parası, sosyal yardım, yaşlılıkta temel gelir ya da asgari gelir gibi transfer ödemelerinden yararlanmayanlara ödenmektedir (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat-BMI, 2020).

Konut Yardımı Yasası (*Wohngeldgesetz*) uyarınca yapılan yardımlar ile amaçlanan ailelerin ve yalnız yaşayan kişilerin yeterli bir barınma olanağına sahip olmasını iktisadi olarak güvence altına almaktır. Konut yardımı, aile üyelerinin sayısına, aile gelirine, evin kirasının ya da borcunun düzeyine bağlı olarak kiracılar kira yardımı olarak; ev sahipleri ise ev giderlerine yönelik mali katkı olarak hak kazanabilmektedir. Federal devlet ile federe devletler arasında orantılı bir şekilde paylaşılan vergi gelirlerinden finanse edilen konut yardımı süreciniyönetiminden yetkili idareler, federe devletler tarafından belirlenmektedir. Genellikle ilçelerde ve il ya da ilçelere bağlı olmayan şehirlerdeki yerel idarelerde yer alan Konut Yardımı Ofisleri (*Wohngeldstelle*) tarafından konut yardımı ödemelerinde bulunmaktadır.

Çocuk ve Genç Refahı

Çocuk ve genç refahı (*Kinder und Jugendhilfe*) çocuklar, gençler ve aileleri için kamu ve bağımsız kuruluşların üstlendiği görevler ve hizmetlerden oluşmaktadır. Çocukların ve gençlerin kendi kendine yeten ve sosyal açıdan yetkin kişiler haline gelmesini teşvik amacı taşıyan görev ve hizmetler; gençlerin bireysel ve sosyal gelişiminin desteklenmesi, eğitim danışmanlığı, dezavantajların azaltılması ve önlenmesi, ebeveynler ve diğer yasal vasilere çocuk/genç yetiştirme sürecinde tavsiye ve destek verilmesi, gençler ve aileleri için olumlu yaşam koşullarının yanı sıra çocuk ve aile dostu bir ortam yaratılması, sosyal grup çalışması, bakıcı masraflarının karşılanması ve sosyal-egitsel aile yardımı hizmetleri olarak sıralanabilir. Anılan hizmetler, Yerel Gençlik Daireleri (*örtlichen Jugendämter*) tarafından 27 yaş altı çocuk ve gençlere sunulmakta ve kamu fonları ile finanse edilmektedir (Familien Portal, 2021b).

Gençlere yönelik refah hizmetleri, gençlerin gelişimi ile ailedeki eğitimini destekleme ve tamamlamayı amaçlamakta olup, kapsamı Sosyal Yasanın VIII. Cildinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Yasa, ailesinin bakımı altındaki ergin olmayan kişiler ile 27 yaşına kadar ergin kişileri kapsamaktadır. Yapılan yardımlar, gençlere yönelik sosyal çalışma programlarını, ailede gençlerin eğitimlerinin desteklenmesine yönelik olanakları ve eğitim yardımlarını kapsamakta olup, bu yardımlar federe devletlerle ile belediyelerin vergi gelirlerinden finanse edilmektedir. Yönetim görevinden ise yerel düzeyde Yerel Gençlik Daireleri, bölgesel düzeyde Federe DevletGençlik Daireleri sorumlu bulunmaktadır.

Tartışma

Yaşam bir bütündür. Sosyal güvenlik sistemlerinin de yaşamı bu bütünlük içerisinde okuması ve kapsamı altına alması beklenir. Sosyal güvenliği yalnızca istihdam ilişkisine indirgediğimiz ve istihdam ile düzenli bir bağ kuramayan insanları sistemsel olarak görmezden geldiğimiz zaman, insan hakları ve sosyal adalet temellerine dayanan bir birey-devlet ilişkisinin kurulması güçleşir. Karşımıza, bugün Türkiye’de olduğu gibi, çalıştığı halde kayıt dışı istihdam edilerek iş güvencesi ve sosyal güvenlik hakları ihlal edilen, sigortalı ya da emekli yakını üzerinden kurduğu pasif sigortalılık statüsüne bağımlı ve esneklik-güvencesizlik kaskacına sıkışıp kalmış insanlar çıkar. Bu nedendir ki sosyal güvenlik, primli ve primsiz ödeme rejimlerine dayanan; sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşan bir sistemdir.

Makalemizde ilgili mevzuat düzenlemeleri ile birlikte açıklamaya çalışıldığı üzere primli ve primsiz ödeme rejimlerinden oluşan bir bütün olarak Alman sosyal güvenlik sistemi, farklı yaş gruplarını, farklı gereksinimleri ve bu gereksinimlerin karşılanmasında fırsat eşitsizliklerinden doğabilecek dezavantajları gözetken bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Birey ve devlet ilişkisinde sosyal güvenlik uygulamalarının toplumun farklı kesimleri açısından erişilebilir ve sürdürülebilir olması sosyal refahın ve sosyal adaletin herkes için asgari düzeyde sağlanabilmesi açısından son derece belirleyicidir. Barış ve Ataman’ın da belirttiği üzere, Almanya’da kamusal sosyal yardım miktarları asgari hayat standardına göre belirlenmektedir ve bu standart, kişinin, hayatını insanlık haysiyetine yaraşır bir biçimde devam ettirebilmesi, sağlıklı bir ortamda, huzurlu ve gelecek endişesi duymadan yaşayabilmesi, temel insanî ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede elde edeceği en düşük gelir miktarı ile sağlayabileceği en düşük geçim seviyesidir (2019: 97).

Asgari geçim seviyesinin çocuk parası uygulaması yolu ile özellikle gelir düzeyi düşük olan aileler ve çocukları için korunmaya devam etmesi dikkate değerdir. Nitekim bugün Almanya’da, sosyal hakların kısıtlandığı ve sosyal güvenlik kurumlarınca sağlanan finansal edinimlerin tatmin edici olmaktan uzak kaldığı tartışmaları sürmektedir (Hekimler, 2017b: 2). Anılan tartışmalar, Almanya’nın OECD ülkeleri arasında Japonya’dan sonra en yaşlı nüfusa sahip ülke haline gelmesi ile 2050 yılı itibarıyla 65 yaş ve üstü nüfus oranının %33’e⁹ çıkmasının beklenmesi gibindenlerle sağlık ve bakım sigortalarının finansmanı konularında da yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte Almanya halen toplumsal yaşamda etkisini sürdüren Covid-19 salgını sürecinde almış olduğu ekonomik tedbirler ile gelir dengesini sosyal adalet ve eşitlik ilkelerini gözeterek korumaya çalışmaktadır. Alınan tedbirleri şu başlıklar altında özetlemek mümkündür: (i) işverenlerin ve çalışanların gelirlerini korumak için kısa vadeli işe daha fazla erişim sübvansiyonu, düşük gelirlilere ve serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay

⁹ 5 Haziran 2021 tarihi itibarıyla yaklaşık 84 milyon nüfusa sahip olan Almanya’ya ilişkin daha ayrıntılı demografik veriler için bkz: <https://www.worldometers.info/world-population/germany-population/>

erişim, (ii) Covid-19 salgınından ciddi şekilde etkilenen küçük işletme sahiplerine ve serbest meslek sahiplerine 50 milyar Avro hibe ayrıca faizsiz vergi ertelemeleri, yeni işe başlayanlar için 2 milyar Avro risk sermayesi fonu, (iv) geçici olarak uzatılmış işsizlik sigortası süresi ve ebeveyn izni yardımları (Eroğlu, 2020: 227). Primsiz ödemeler olarak da kabul edebileceğimiz bu mali destekler, kırılğan grupların sosyal devletin varlığına daha yoğun gereksinim duyduğu salgın gibi olağanüstü koşullarda sosyal koruma refleksinin gösterilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Dünya ölçeğinde, yaşanan eşitsizliklere ve sosyal adaletsizliklere güçlü bir ayna tutan salgın süreci de göstermiştir ki; sağlıktan eğitime, barınmadan iş ve gelir güvencesine bir toplumda insanların kendilerini fiilen güvende hissedebilmeleri sosyal güvenlik sistemlerinin işlevselliği ile yakından ilişkilidir. Sosyal güvenlik, bir toplumda insan haklarını ve eşitliği yükseltebilmenin ve toplumun tüm kesimleri açısından bu standartları yaşanabilir kılmamanın en etkili yollarından biridir. Arıcı'nın da (2019: 4) ifade ettiği gibi sosyal güvenlik, insanlık için ezeli ve ebedi bir ihtiyaç olduğu kadar, aynı zamanda insanlığın sürekli olarak çözüm aradığı bir problem de olmuştur. Sosyal güvenlik sistemlerinin hem kendi içinde hem de toplumsal düzeyde çözüm üretmesi gereken problemlerin başında ise eşitsizlikler gelmektedir. Eşitsizlikleri, temelde politik ve ekonomik tercihlerin ürünü olarak okuyabilmek mümkün olsa da yarattığı sosyal sorunların (işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma vb.) sonuçlarını yalnızca sosyal güvenlik uygulamaları ile değiştirebilmek olanaklı görünmemektedir. Bununla birlikte sosyal güvenlik eşitsizliklerin kalıcı ve döngüsel hale gelip, kimi toplumsal kesimler için sosyo-politik alanın daralmasına önüne geçmenin en işlevsel araçlarından birisidir. Sosyal güvenlik sistemini özellikle fırsat eşitsizlikleriyle mücadelede işlevsel kılan yöntemlerin başında ise Almanya örneğinde olduğu gibi primsiz ödemeler gelmektedir.

Buğra (2017), sosyal politikalarda günlük reçetelere bağlı kalmaksızın dönüştürücü olmak gerektiğine dikkat çekmektedir. Sosyal adalet, eşitlik ve insan haklarından yana bir dönüşüm için fırsat eşitsizlikleri ile mücadele etmek ve bu mücadelede primsiz ödemeler gibi etki gücü yüksek bir politikanın bütüncül bir yaklaşımla sosyal güvenlik sistemi içinde karşılık bulup bulmadığını irdelemek gerekmektedir. İnsanımızı eğitim hayatında, barınma hakkını kullanmaya çalışırken, anne-baba olduğunda, iş ararken, bakıma gereksinim duyduğunda ya da engellilik hali nedeniyle karşılaştığı ekonomik sorunlarla mücadele etmeye çalışırken destekleyen ve bu desteği aynı ya da mali olarak hak temelli yaklaşımla örgütleyen bir primsiz ödeme rejimi, bu dönüşümün önemli stratejilerinden biri olabilir. Sosyal güvenlik politikalarının insanlara ve yaşamlarına nasıl, ne zaman ve hangi şartlar altında dokunduğundan başlayarak, eşitsizliklerle, işsizlikle, yoksullukla, kayıt dışılıkla, sosyal güvencesizlikle kalıcı bir mücadele için sosyo-politik boşluklara yol açan nedenlerin ortadan kaldırılmasında ya da etkilerinin en aza indirilmesinde primsiz ödemelerin kapsayıcılığı ve işlevselliği geliştirilebilir. Bu gelişim ve yaratacağı sosyo-politik dönüşüm ile birlikte anayasal bir hak olan sosyal güvenlik, toplumsal yaşamda daha güçlü ve eşitlik ilkesine dayalı bir karşılık bulabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bir ülkede eşitliği yaşanabilir kılan ekonomik ve sosyal politikalarıdır. Sosyal güvenlik, ekonomik ve sosyal politikaların bir kesişim kümesi olarak o ülkede insan yaşamının ilk anından son anına ve hatta geride bıraktıklarına dek uzanan ve her yaşam olayını kuşatan bir sistemdir. Bu sistemin eli dünyaya yeni gelen bebeğe dokunduğu gibi bakım ihtiyacı olan yaşlı bir bireye de dokunur. Sosyal güvenlik, ilk iş günü ile çalışma yaşamına adım atan bir gencin hakkı olduğu gibi uzun çalışma yıllarını geride bırakmaya hazırlanan emekli adayının da hakkıdır. Böyle bir sistemi var eden ve güçlü kılan temel işlevi; mesleği, eğitimi, serveti, cinsiyeti, toplumdaki sosyalstatüsü, yaşı, ırkı, dili, dini, mezhebi, siyasi ve felsefi görüşü ne olursa olsun tüm insanları kapsam altına alabilmesi ve eşit fırsatlar sunabilmesidir.

Almanya, primsiz ödeme rejiminde bir ailenin gereksinimlerini ve giderlerini çok yönlü olarak ele almış ve düzenlemiş bulunmaktadır. Örneğin ebeveynler ve çocuklar için yapılan ödemeler, konut yardımları, bakım destekleri ve eğitim-öğretime yönelik üniversite sürecini de kapsayan primsiz ödemeler bunlar arasında sayılabilir. Primsiz ödemelerin varlık nedeninin en temelde fırsat eşitsizliklerini azaltarak sosyal adaleti sağlamak olduğu göz önüne alındığında Almanya örneğinin bir bütün olarak toplumda sosyal güvenliği ve eşitliği sağlama işlevini önceleyerek bu ödemelerin kapsamını, işlevini ve finansmanını belirlemede önemli bir yol aldığı görülmektedir.

Bütüncül bir yaklaşım ile Almanya'daki primsiz ödeme rejimi değerlendirildiğinde öncelikli hedefin insanların yaşam standartlarının ve bu standartları sağlayabilmek için sahip olmaları gereken gelirin belirli bir seviyenin altına düşmemesini temin edecek olanakları fırsat eşitliği prensibi içinde sunmak olduğu görülmektedir. Ebeveyn olmak, çocuk olmak, kadın olmak, engelli olmak, yaşlı olmak, yoksul olmak gibi kişilerin sosyal güvence altında bulunmasını nispeten daha elzem kılan koşul ve gereksinimler, primsiz ödeme rejimi içerisinde farklı ödeme kalemleri ile kapsam altına alınmaya çalışılmıştır. Kısaca primsiz ödeme rejimi toplumsal yaşam üzerindeki etki gücünü sosyal ve özerk oluşundan almaktadır, diyebiliriz.

Almanya'da primsiz ödemeler sosyal güvenlik sistemine içkin, fırsat eşitsizliklerinin ekonomik ve sosyal risklerle karşı karşıya kalan kişiler üzerindeki asimetrik sonuçlarını öngörebilen ve sosyal koruma işlevini fırsat eşitliği temelinde sağlamayı amaç edinen bir kamu yararı düşüncesine dayanmaktadır. Öz olarak; 'sosyal adaletin tesisi' olarak ifade edebileceğimiz bu düşüncede primsiz ödemeler, iki temel işlev yüklenmiştir: İlki toplumun farklı kesimlerini çevreleyen eşitsizliklerin aşılması ya da en azından kısa ve orta vadeli etkilerinin hafifletilmesi; ikincisi ise sosyal ve ekonomik haklara erişime engel oluşturan sosyal risklerin kamu erki eliyle yönetilebilir ve bertaraf edilebilir kılınması.

Sosyal güvenlik sistemlerinin, sosyal ya da ekonomik risklerle karşılaşmalarında insanlara temel bir güvence sağlayabilmesi, asıl varlık

nedenidir. Sosyal güvenlik sistemlerini, primli ve primsiz rejimlerden oluşan bir bütün olarak ele almak ve bu bütünü varlık nedeni odağında doğru sorular belirleyerek irdelemek gerekmektedir. Bu noktada doğru sorulardan birkaçı şunlar olabilir: Sosyal güvenlik sisteminin hukuki amaçları ve ortaya çıkan sonuçlar tutarlı bir ilişki içinde midir? Her insan sosyal güvenlik hakkına ve hizmetlerine erişebilmekte midir? Bu erişim hangi kapsam ve süreklilikte sağlanabilmekte ve erişim kanalları nasıl yapılanmaktadır? Mesele kısaca sosyal güvenlik sisteminin ne kadar *sosyal* ve ne ölçüde *güven verici* olduğudur. Şayet ayrılan zaman ve kaynak, harcanan emek ve izlenen yöntem ile sistemin geldiği nokta ile hedeflenen amaçlar arasında bir çelişki varsa; bu çelişkiyi doğuran sistemsiz tutarsızlıkları, primli ve primsiz rejimler arasında kalan sosyo-politik boşlukları ve uygulamada karşılaşılan sorunları objektif göstergeler çerçevesinde okumak ve mevcut çelişkileri bir an önce gidermek gerekmektedir. Örneğin sosyal yardım politikaları, yoksullukla kalıcı bir mücadele ortaya koyabilmelidir ki her yıl daha fazla sayıda insan sosyal yardıma gereksinim duyacağı bir yaşam sürmek zorunda kalmasın. Sosyal sigorta politikaları, çalışanların her sektörde ve her koşulda sosyal güvenlik hakkına sahip olmasını sağlayabilmelidir ki emekçiler işsizlik tehdidi altında kayıt dışı ve insanlık dışı çalışma koşullarına mahkûm olmasın. Kısaca dünü, bugünü ve yarını etkileyen bir hak alanı olarak sosyal güvenlik sistemi, kişileri sosyal ve ekonomik risklere karşı tam anlamı ile güvence altına alsın ki, sistemin bugünü ile yarınını çelişkiler ve bütçe açıkları değil bütüncül, güçlü ve hak temelli bir sosyal-politik anlayış yön versin.

KAYNAKÇA

- Arıcı, K. (2019). *Sosyal Güvencükte Eşitlik Meselesi*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 13, s. 3-23.
- Barış, İ. ve Ataman E. (2019). *Kamusal Sosyal Yardımlar: Türkiye-Almanya Örneği*. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), Cilt: 6, Sayı: 2, s. 86-100.
- Buğra, A. (2017). *Sosyal politikalarda günlük reçetelere bağlı kalmak değil dönüştürücü olmak gerekiyor*.
<https://bogazicindebilim.boun.edu.tr/node/38> (05.06.2021)
- Bundesausbildungsförderungsgesetz (BAföG) (2010), Geltung ab 07.12.2010.
<https://www.xn--bafg-7qa.de/de/bundesausbildungs--foerderungsgesetz---bafog-204.php> (17.12.2020).
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales (BMAS) (2021) *Arbeitslosengeld II / Sozialgeld*
<https://www.bmas.de/DE/Arbeit/Grundsicherung-Arbeitslosengeld-II/Arbeitslosengeld-II/arbeitslosengeld-2.html> (09.01.2021)
- Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz (BMJV), *Wohnungsgesetz*,
<https://www.gesetze-im-internet.de/wogg/> (09.12.2020)
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (Bmfsfj) (2021).
<https://www.bmfsfj.de/> (10.01.2021)
- Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat (BMI). (2020). *Wohnungsgeld*,
<https://www.bmi.bund.de/DE/themen/bauen-wohnen/stadt-wohnen/wohnraumfoerderung/wohnungsgeld/wohnungsgeld-node.html> (05.01.2021)
- Bundesrecht konsolidiert, *Gesamte Rechtsvorschrift für Bundespflegegeldgesetz*. Geltung ab 12.02.1993. STF 110/1993.
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetze=snm-mer=10008859&FassungVom=2021-03-10>.
- Deutsche Rentenversicherung (2021). *Antrag auf Feststellung des sozialversicherungsrechtlichen Status*.
https://www.deutsche-rentenversicherung.de/SharedDocs/Formulare/DE/_pdf/V0027.html (01.02.2021)
- Deutsche Rentenversicherung (2021). *Die reguläre Altersrente*, https://www.deutsche-rentenversicherung.de/DRV/DE/Rente/Allgemeine-Informationen/Rentenarten-und-Leistungen/Die-regulaere-Altersrente/die-regulaere-altersrente_node.html (18.01.2021)
- Deutsches Studentenwerk (2021) Soziale Selektivität: Mehr Chancengleichheit!
<https://www.studentenwerke.de/de/content/mehr-chancengleichheit> (12.01.2021).
- Eroğlu, E. (2020). *Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi*, International Journal of Public Finance, 5(2), s. 211-236.

- Ebsen, I. (2010). Soziale Vorsorge als Funktion. In Becker U. (Ed.), *Rechtsdogmatik und Rechtsvergleich im Sozialrecht I* (pp. 107-132). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH. Retrieved March 12, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/j.ctv941wc7.6> (24.12.2020).
- Familien Portal (2021a). *Unterhaltsvorschuss*.
<https://familienportal.de/familienportal/familienleistungen/unterhaltsvorschuss> (14.01.2021)
- Familien Portal (2021b). *Was ist die Kinder- und Jugendhilfe?*
<https://familienportal.de/familienportal/lebenslagen/krise-und-konflikt/kinder-und-jugendhilfe/was-ist-die-kinder-und-jugendhilfe--125628> (30.01.2021)
- Familien Portal (2021c). *Kindergeld: Was Sie zum Kindergeld wissen müssen?*
<https://familienportal.de/familienportal/familienleistungen/kindergeld/faq> (02.02.2021)
- Häftlingshilfegesetz (HHG) *Gesetz über Hilfsmaßnahmen für Personen, die aus politischen Gründen außerhalb der Bundesrepublik Deutschland in Gewahrsam genommen wurden*, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, https://www.gesetze-im-internet.de/hhg/_1.html (04.02.2021)
- Hekimler, A. (2017a). *Yaşlılara Yönelik Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Bakım Sigortası: Federal Almanya Örneği* Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2017, Cilt 3, Sayı 2, s. 235-243.
- Hekimler, A. (2017b). *Federal Almanya'da Sosyal Devlet İlkesinin Özellikli Bir Uygulaması Olarak Çocuk Parası ve Getirilen Yeni Düzenlemeler*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 71, s. 1-30.
- Infektionsschutzgesetz (IfSG), *Gesetz zur Verhütung und Bekämpfung von Infektionskrankheiten beim Menschen*, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, <https://www.gesetze-im-internet.de/ifsg/> (15.01.2021)
- Kindergeld (2021), *Kindergeld Ratgeber 2021*, <https://www.kindergeld.org/> (01.02.2021) Koç, M. ve Akyol B. (2017). *Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi İle Almanya Sosyal Güvenlik*
- Sisteminin Karşılaştırılması*, I. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series V. Kırklareli, 23-24 Eylül 2017, Ed. Dimitrov D., Nikoloski D., Yılmaz R.
- Lembke, U. (2016). *Gender equality How are EU rules transposed into national law?* Germany Country Report, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers.
https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2017-3/2016-de-country-report-ge_final_en_41876.pdf. (18.02.2021)

- Opferentschädigungsrecht (OEG). Bundesministerium für Arbeit und Soziales.
<https://www.bmas.de/DE/Soziales/Soziale-Entschaedigung/Opferentschaedigungsrecht/opferentschaedigungsrecht.html>
(02.01.2021)
- Puhl, R., (2015). *Almanya'da Sosyal Çalışma*, Avrupa'da Sosyal Çalışma içinde, Ed. P. Erath ve B. Littlechild, Çev. M. Tunç, Ankara: Sabev Yayınları, Yayın No: 49.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2013). *Uluslararası Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri I: Avrupa Birliği üyesi ülkeler*. Ankara: Sosyal Güvenlik Kurumu Yayını, Yayın No: 53.
- Sozialgesetzbuch (SGB) Erstes Buch (I)-*Allgemeiner Teil*- (SGB I). Geltung ab 01.01.1976.
- FNA: 860-1. <https://www.buzer.de/gesetz/3690/index.htm> (17.12.2020)
- Sozialgesetzbuch (SGB) Zweites Buch (II) - *Grundsicherung für Arbeitsuchende* - (SGB II).Geltung ab 01.01.2005; FNA: 860-2.
<https://www.buzer.de/gesetz/2602/index.htm>
(11.12.2020).
- Sozialgesetzbuch (SGB) Drittes Buch (III) - *Arbeitsförderung* - (SGB III). Geltung ab 01.01.1998; FNA: 860-3. https://www.buzer.de/SGB_3.htm (24.11.2020).
- Sozialgesetzbuch (SGB) Fünftes Buch (V) - *Gesetzliche Krankenversicherung* - (SGB V). Geltung ab 01.01.1989; FNA: 860-5. https://www.buzer.de/SGB_V.htm (22.12.2020)
- Sozialgesetzbuch (SGB) Fünftes Buch (VI) - *Gesetzliche Rentenversicherung* - (SGB VI). Geltung ab 01.01.1989; FNA: 860-6. <https://www.buzer.de/gesetz/886/index.htm> (01.11.2020).
- Siebtes Buch Sozialgesetzbuch (SGB VII) - *Gesetzliche Unfallversicherung* - (SGB VII).Geltung ab 01.01.1997; FNA: 860-7.
<https://www.buzer.de/gesetz/886/index.htm>
(04.12.2020).
- Sozialgesetzbuch (SGB) Achtes Buch (VIII) *Kinder- und Jugendhilfe* (SGB VIII). Geltung ab 01.01.2007; FNA: 860-8.
<https://www.buzer.de/gesetz/7514/index.htm> (19.12.2020).
- Sozialgesetzbuch Neuntes Buch - *Rehabilitation und Teilhabe von Menschen mit Behinderungen* - (*Neuntes Buch Sozialgesetzbuch* - SGB IX). Geltung ab 01.01.2018.
<https://www.buzer.de/gesetz/12357/index.htm> (19.12.2020).
- Sozialgesetzbuch (SGB) Elftes Buch (XI) - *Soziale Pflegeversicherung* - (SGB XI). Geltung ab 01.06.1994. https://www.buzer.de/SGB_11.htm (27.11.2020).
- Sozialgesetzbuch (SGB) Zwölftes Buch (XII) - Sozialhilfe - (SGB XII). Geltung ab 01.01.2005. <https://www.buzer.de/gesetz/3415/index.htm> (19.12.2020).

- Strafrechtliches Rehabilitierungsgesetz (StrRehaG). *Gesetz über die Rehabilitierung und Entschädigung von Opfern rechtsstaatswideriger Strafverfolgungsmaßnahmen im Beitrittsgebiet*. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. <https://www.gesetze-im-internet.de/strehag/> (22.02.2021).
- Studieren Plus. (2021). *Übersicht Ausbildungsförderung*, <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/ausbildungsfoerderung/> (19.02.2021).
- Studieren Plus. (2021). *Berufsausbildungsbeihilfe (BAB)*, <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/berufsausbildungsbeihilfe/> (05.02.2021).
- Studieren Plus. (2021). *Bundesausbildungsförderungsgesetz (BAföG)*, <https://www.studierenplus.de/bildung-finanzieren/aufstiegs-bafog/> (19.02.2021)
- Supan, A. B. and Wilke, C.(2004). *Reforming the German Public Pension System*, Paper Prepared for the 2004 General Assembly of the Japan Pension Research Council, Tokyo.
- Unterhaltsvorschussgesetz (UHVg) *Gesetz zur Sicherung des Unterhalts von Kindern alleinstehender Mütter und Väter durch Unterhaltsvorschüsse oder -ausfallleistungen*. <http://www.gesetze-im-internet.de/uhvorschg/> (16.01.2021).
- Verwaltungsrechtliches Rehabilitierungsgesetz (VwRehaG). *Gesetz über die Aufhebung rechtsstaatswideriger Verwaltungsentscheidungen im Beitrittsgebiet und die daran anknüpfenden Folgeansprüche*. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. <https://www.gesetze-im-internet.de/vwrehag/> (30.01.2021).
- Viertes Buch Sozialgesetzbuch (SGB IV) - *Gemeinsame Vorschriften für die Sozialversicherung* - (SGB IV). Geltung ab 01.07.1977; FNA: 860-4. https://www.buzer.de/SGB_IV.htm (24.11.2020).
- Yay, S. (2020). *Çağdaş İktisadi Düşünceler Perspektifinden Sosyal Refah Devleti*, Ankara: Astana Yayınları.
- Zehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB X) - *Sozialverfahren und Sozialdatenschutz* (SGB X). Geltung ab 01.01.1981. <https://www.buzer.de/gesetz/3086/index.htm> (15.11.2020).
- Zivildienstgesetz (ZDG), *Gesetz über den Zivildienst der Kriegsdienstverweigerer*, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, <https://www.gesetze-im-internet.de/ersdig/BJNR000100960.html> (17.02.2021).